

Kaynak Yayınları No: 714

Yayıncı Sertifika No: 14071

ISBN: 978-975-343-850-6

1. Basım: Mart 2014

Genel Yayın Yönetmeni

Sadık Usta

Redaktör

Gökçe Şenoğlu

Sayfa ve Kapak Tasarım

Gürkan Birbinay

Baskı ve Cilt

Analiz Basım Yayın

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3ND22 Kat:5 Topkapı

Tel: 0212 501 82 87

Sertifika No: 14071

© Bu kitabın yayın hakları Analiz Bas. Yay. Tas. Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.nindir. Eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA

TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Galatasaray, Meşrutiyet Caddesi Kardeşler Han No: 6/3 Beyoğlu
34430 İstanbul

www.kaynakyayinlari.com • iletisim@kaynakyayinlari.com

Tel: 0212 252 21 56-99 Faks: 0212 249 28 92

UZMAN DR. FİKİRİYE İNANÇ BAŞ, 1979 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirmiş ve aynı üniversitede 1983'de Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları dalında uzmanlığını tamamlamıştır. F. İnanç Baş, mecburi hizmet için gittiği Nazilli'de iki yıl SSK Hastanesi'nde, dört yıl da serbest hekimlik yapmıştır. Ardından İstanbul-Bakırköy'de üç yıl bir özel hastanede, 18 yıl da bütünsel ve halkçı tıp yaklaşımıyla muayenehane hekimliği yaptıktan sonra Sağlıkta Dönüşüm Yasası'nın dönüştürdüğü hekimlik anlayışına tepki olarak 2010 yılında profesyonel meslek yaşamını sonlandırmıştır. Toplumcu sorumluluk ilkesi bağlamında 1994 yılından başlayarak, başta ekoloji ve sosyal tıp olmak üzere çeşitli alanlarda ve demokratik kitle örgütlerinde gönüllü çalışmalar yapmış, gazete, dergi yazıları yazmış, radyo ve televizyon izlencelerine katılmıştır.

FiKRiYE İNANÇ BAŞ

**KORUYUCU İŞÇİ SAĞLIĞI
ELKİTABI**

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	13
1. BÖLÜM GENEL VE KORUYUCU SAĞLIK BİLGİLERİ	17
2. BÖLÜM ÇALIŞMA YAŞAMINDA KORUYUCU SAĞLIK BİLGİLERİ	27
3. BÖLÜM İŞÇİ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNE GENEL BAKIŞ	33
4. BÖLÜM İŞ KAZALARI	69
5. BÖLÜM MESLEK HASTALIKLARI	77
6. BÖLÜM ÖZEL GRUPLARDA ÇALIŞMA YAŞAMI VE SAĞLIK İLİŞKİSİ	89

İş kazası ve meslek hastalıkları nedeniyle yaşamını yitirmiş veya sakat kalmış işçilere ve ailelerine armağan edilmiştir.

SUNUŞ

İnsanlar için, "sağlıklı olmak" ve "çalışmak" yaşam doyumu-
munun vazgeçilemez iki boyutudur. Sadece "doyumlu yaşam"
değil, aynı zamanda "onurlu yaşam" için de gerekli unsurlar-
dan galiba bu iki kavram. Sağlıklı olmak veya kendini sağlıklı
algılamak mutluluk sorgulamalarında da ilk sırayı almaktadır.
Ancak ülkemizdeki çoğu yurttaş sağlıklı olmayı sadece beden-
sel sağlıkla ilişkili algılamakta, sağlığın doğru tanımındaki
"psikolojik ve sosyal tam iyilik durumu" kısmı göz ardı edil-
mektedir. Özellikle son yıllarda, gittikçe vahşileşen, yarışmacı
kapitalist üretim ve tüketim biçimi ve ülkemizin hızla bozulan
sosyokültürel yapısına paralel hastalıklarımız da artmaktadır.
Farkındalığı olan bir kimsenin "sağlıklıyım" diyebilmesi artık
olanaklı gözükmemektedir. Sağlığın kişisel bir durum değil,
toplumsal yaşantının bir sonucu olduğu, bu nedenle bireyin
değil, toplumun meselesi olduğunu anlamamanın zamanı gelmiş
de geçmektedir.

Sağlık ve iş ilişkisinin farkına varılması, tıp tarihindeki
yeri tartışılmaz olan Hipokrat'ın MÖ 4. yüzyılda, bir hastalığı
(kurşun zehirlenmesi) mesleki bir sorun olarak ilk kez tanım-
lamasıyla başlamıştır. Onu izleyen çeşitli filozoflar çalışma

koşullarından kaynaklanan hastalıklara değinmiş, ilk kez Dr. B. Ramazzini (1633-1714), iş ve hastalık ilişkisini sorgulayarak işyeri hekimi olmuş, iş sağlığının kurucusu-babası kabul edilmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte işçi sorunları çığ gibi artınca, 1802'de dünyada ilk kez İngiltere'de, iş sağlığı ile ilgili düzenleme çıraklara yönelik olarak yapılmıştır.

“İnsana yaraşır iş” söylemi her ne kadar 21. yüzyılda kullanılan bir söylem olsa da, 19. yüzyılda Karl Marx'ın sermaye ve işçi sağlığı ilişkisi konusundaki düşünceleri ve 20. yüzyılda Ekim Devrimi sonrası kurulan Sovyetler Birliği'nin ilk sağlık bakanı olan Dr. Nikolai Semashko'nun, işyerinden kaynaklanan sağlık sorunlarının önlenmesine yönelik yaygın ve sistematik uygulamaların ilk mimarı olması, emekçi sınıfın tarihi kazanımlarının önemli basamaklarını oluşturmuştur. İşçi sınıfına duyarlı bu yaklaşımların yaşamdaki uygulama biçimi olarak, Sovyetler Birliği'nde koruyucu iş sağlığı hizmetleri, işçilerin ve sendikaların katılımı ile yapılandırılmış ve övgüyle söz edilen başarılı sonuçların elde edilmesine yol açmıştır. Çin'de 1950'deki üç büyük ilke ise şöyle demektedir: "İşçilere, çiftçilere ve askerlere hizmet et; koruyuculuğa öncelik ver; hem Batı tıbbını, hem de geleneksel tıbbı geliştir." Söz konusu ilkeler bağlamında, devlete ait olan fabrikalar ve çiftliklerde işçi sağlığı ve meslek hastalıkları konusunda sağlık merkezleri açılmış, daha sonra bu uygulama ağır sanayi kollarında da yaygınlaştırılmıştır. Sosyalizmin başarısı olduğu tartışmasız kabul edilen Küba sağlık sisteminde ise, tüm toplum kesimlerine aynı olanaklarla sunulan ücretsiz ve koruyucu sağlık anlayışı iş yaşamında da sonuçlarını vermiş, iş kazası ve de ölümleri çok düşük rakamlara inmiştir. (1995'de ölümle sonuçlanan kaza sayısı sadece 82.)

Ülkemizde işçi sağlığı ve güvenliğiyle ilgili ilk girişimler 1870'li yıllarda Osmanlı döneminde başlamış, Cumhuriyet döneminde 1936'da ilk İş Yasası'nın çıkarılmasıyla işçi sınıfı önemli haklar kazanmıştır.

Günümüzde, en üst aşaması olan emperyalizme ulaşmış kapitalizmle başta emekçi kesim olmak üzere insanlığın sağlığı delik deşik edilmektedir. Yaşama ve insana bütünsel bakış gerçeğinden yola çıkarak, iş yaşamı ve sağlık konularının ne denli iç içe olduğunu fark edebilen çalışanlar bilinç merdivenlerinde yükselmekte ve yeniden kurtuluşa yönelmektedir.

Ülkemizin işçi sağlığı konusuna baktığımızda hem nicel hem nitel göstergeler maalesef kötü durumdadır. Ölümlü iş kazalarının duyulmadığı gün neredeyse yok gibidir. Bu konuda asıl görevin siyasi sorumlulara düştüğünü bilmekle birlikte, itici güç olarak bilgili ve bilinçli işçi sınıfını görmekteyiz. Ancak örgütlü bilinçle alınacak olan hakların yanında kişisel örnek uygulamalarla çalışanlar sağlıklarını ve iş yaşamı kalitelerini arttırabileceklerdir. 2012 yılında çıkarılan, ilk kapsamlı yasa olan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ise içeriği, biçimi ve amacı açısından önemli tartışmalara sahne olmaktadır.

Yaşamak için çalışmak zorunda olan işçiler için konu bir kaç haline gelebilmektedir. Şöyle ki, yaşamak için yaralanabilmekteler (iş kazası), yaşamak için daha az yaşayabilmekteler (meslek hastalığı), yaşamak için ölebilmekteler (iş cinayeti).

“Sağlam kafa sağlam bedende bulunur” diyen atasözümüzü de anımsatarak, tüm emekçilerin çalışırken, kendilerinin ve çevrelerinin sağlığını koruma konusunda bilgili ve bilinçli olmaları dileğimizi vurgulamak isteriz. Bu kitapçık çalışanlara hem genel sağlıkları hem iş sağlıklarıyla ilgili koruyucu temel bilgileri verebilmek amacıyla, en sık karşılaşılan soruları ve yanıtları kapsayacak biçimde hazırlanmıştır. İleri ve ayrıntılı bilgiler için kaynakçada adı geçen kitaplara başvurulabilir. İş kazası ve meslek hastalığı ortaya çıktıktan sonraki süreçle ilgili özgün hukuk ve tıp bilgileri o konudaki uzmanlara bırakılmıştır.

Sadece gönüllü bir toplumsal hizmet amacıyla yazılmış kitapçığın, emekçilerimize koruyucu işçi sağlığı konusunda yararlı olmasını ve okuyanların yaşam kalitesini artırmasını diliyoruz.

1. BÖLÜM

GENEL VE KORUYUCU SAĞLIK BİLGİLERİ

Çalışma ne demektir?

Çalışma, bir sonuç elde etmek için harcanan çabadır. Her çalışmanın içinde üç çaba tipi vardır:

1. Zihinsel çaba, 2. Fiziksel çaba, 3. Duygusal çaba.

Çalışma sırasında harcanan bu çabaların sonunda esas itibariyle iki tip emekçi ortaya çıkmaktadır: Kol emekçisi ve kafa emekçisi. Günümüz çalışma koşullarında bu iki tip emek bir-biri içine geçebilmekte, işverenler tarafından kol emekçisinin kafa emeğinden de yararlanılabildiği gibi, daha önceden kol emekçileri tarafından yapılan işler kafa emekçilerinin kendilerine yaptırılabilmektedir.

Sağlıklı insan olmak ne demektir?

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre "sağlık, sadece hastalık ve sakatlık durumunun olmayışı değil, kişinin beden, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir". Bu tanımda belirtildiği üzere ve yaygın bilinenden farklı olarak, sadece bedensel bir hastalığın yokluğu sağlıklıyı demek için yeterli değildir. Bireyin hem ruh sağlığının hem de içinde yaşadığı ortamdaki

diğer insanlarla ve toplumla ilişkilerinin üç boyutta da (duygu, düşünce ve davranış) iyi olmasını gerektirmektedir. Bu tanım insana ve yaşama bütünsel bakan gerçekçi bir yaklaşımdır.

Niçin sağlıklı yaşamayı hedeflemeliyiz?

İnsanı diğer canlılardan ayıran birincil özellik düşünen ve akıl sahibi bir varlık olmasıdır bildiğimiz üzere. Akıl çeşitli tanımlarından kolay anlaşılabilir ve öz olan bir tanım ise şöyledir: "Akıl bilme, düşünme ve önlem alma gücüdür." (*Okyanus Ansiklopedik Sözlük*)

Sağlıklı ve mutlu yaşamın birinci ilkesi ise sağlığı korumayı, yani önlem almayı becerebilmektir.

Sağlık hakkı ne demektir?

1948'de kabul edilen Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin 25. maddesinde sağlık hakkı şöyle tanımlanmaktadır: "Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir."

Sağlık hakkı, ülkemizde *hâlâ yürürlükte bulunan* 1982 Anayasası'nda yaşam hakkını temel alan bir düzenlemeyle 17. maddede belirlenmiştir. Buna göre tüm yurttaşların yaşama hakkı devlet güvencesi ve onun pozitif yükümlülüğü kapsamında içinde koruma altında olmalıdır.

Sağlığın korunmasındaki sorumluluk boyutları nelerdir?

Hastalıklardan korunmada iki alan söz konusudur: 1. Kişisel koruyucu sağlık ilkeleri ve uygulamaları, 2. Devletin sorumluluk alanını oluşturan kamusal koruyucu sağlık hizmetleri ve yasal düzenlemeleri.